

STRATEGIE ODŠTRAŠOVÁNÍ

André Beaufre, *Dissuasion et stratégie*, Paris 1964, 207 str.

Jméno generála André Beaufra, ředitele Ústavu strategických studií v Paříži a šéfredaktora vojenské teoretické revue *Stratégie*, zazářilo na obloze vojenskopolitického myšlení světlem hvězdy první velikosti. Už ve své první knize *Introduction a la stratégie*, Paris 1963, prokázal Beaufre nespornou schopnost uvažovat o strategii na mnohem vyšším stupni zobecnění než někteří ostřílení a známí autoři z USA, Anglie a jiných zemí. Ne náhodou se o jeho Úvodu do strategie velmi pochvalně vyjádřil u nás už známější anglický teoretik Lidell Hart, který o něm mluvil jako o nejlepším díle napsaném z oboru strategie za života našeho pokolení. Snad neuplynul ani rok a generál Beaufre uveřejnil svou druhou, taktéž široce koncipovanou práci nazvanou *Odštrašování a strategie*. Po dalším ročním odstupu publikoval knihy *L'Europe et NATO a La drame de 1940*. Koncem minulého roku vydal *Stratégie de l'action*,

Paris 1966. Na vydání jeho první, útlé, obsahově však velmi závažné knížky reagoval u nás vojenský tisk, naše recenze se týká Beaufrova druhého, rovněž velmi závažného díla.

Úloha odštrašování v politice

Beaufrova teorie odštrašování budí dojem dokonale projektované stavby se složitou, ale přitom logicky pevně propojenou konstrukcí, vnitřně tak bohaté a nápaditě členěnou, že návštěvník, jenž do této budovy vstoupí, bude dlouho bloudit v jejích místnostech, než otevře dveře pokoje, v němž je uložena autorova pravda. K této podivuhodné stavbě bylo snad použito veškerého buržoazního poznání dostupného materiálu, který autor stmelil v jednotný celek do podoby pyramidy obrácené špičkou dolů. Jeho doktrína stojí totiž teoreticky na velmi tenkém sloupu — na teorii odštrašování jako hlavním faktoru udržení míru a odvrácení nebezpečí světové nukleární války. Autor, stejně jako někteří francouzští ideologové, mezi nimi P. Gallois, vychází ve svých úvahách z vědecky neudržitelného a nepodloženého názoru, že v předatomovém věku byly války nevyhnutelné proto, že tehdy ještě málo rozvinutá a co do ničivosti nedostatečně účinná vojenská technika nebyla schopná zadržet agresora. Teprve objevení fantasticky ničivých jaderných a chemických prostředků války

vytváří záruky pro udržení míru — za předpokladu, že se podaří uchovat a stabilizovat odštrašovací sílu atomu. Z takto pojatého historického poslání nukleárního zbraní logicky vyplývá, že největší nebezpečí pro mír nepochází ze zbrojení, nýbrž z odzbrojení, což autor na mnoha místech své knihy jednoznačně a varovně prohlašuje. V buržoazní vojenské vědě vyzní jistě jako relativně přínosné úvahy o vlivu vojenských prostředků na vývoj světového strategického systému. Dřívější, v zásadě jen dvě strategické roviny (niveaux) působení síly v mezinárodních vztazích, rovina tzv. kompletního míru, odpovídající stavu politického zápasu, a rovina války, totožná se stavem ozbrojeného boje, se přetvářejí a zároveň rozčleňují do čtyř základních niveauů:

a) do roviny kompletního míru, jenž dnes jako pozůstatek někdy téměř absolutního (i když ne pevného) míru z předatomového věku přežívá již jen ve vztazích mezi spřátelenými a neutrálními národy ve značně zúžené sféře;

b) do roviny předtím jen výjimečně se vyskytující, dnes však permanentní studené války, neboli „války — míru“, v níž se uvolňuje prostor pro široké uplatnění celého rozsáhlého spektra různých forem odštrašování, od nejmenšího, lokálního či klasického až po největší, totální, nukleární násilí;

c) do roviny používání zbraní se dvěma odlišnými typy: roviny klasické konvenční války a roviny nukleární války. Počet rovin působení síly tvoří základ pro rozpracování odpovídajících strategií. Hlavní místo mezi nimi náleží nukleární rovině, jejíž existence dává vzniknout tendenci k odumírání nukleární války, ale za níž nepředvídanou kompenzací — za cenu odumírání kompletního míru. Mizí totální válka a spolu s ní i totální mír. Obě tyto formy projevují tendenci se transformovat ve studenou válku. Z toho je zřejmé, že nukleární odštrašování mění charakter světové politiky, proniká svým vlivem do všech rovin síly. Tato skutečnost též motivuje Beaufrovo nové pojetí strategie. Clausewitz rozuměl strategií „umění používat bitev pro dosažení cílů války“. Poněvadž nukleární válka se stala nežádoucím a nejistým prostředkem politiky, definoval L. Hart strategii jako umění používat válečných prostředků k realizaci cílů politiky. Beaufre rozšiřuje vliv odštrašování v politické sféře a chápe strategii jako umění nechat spolupůsobit sílu ke splnění cílů politiky.

Když takto obecně vymezil úlohu odstrašování, analyzuje Beaufre jeho zvláštnosti v pomyslném bilaterálním nukleárním systému, a to ve všech čtyřech strategických rovinách, spolu se vztahy, které mezi nimi vznikají v bohatě diferencované současné světové struktuře. Pro „dissuasion“ mezi dvěma soupeřícími atomovými velmocemi jsou podle Beaufra příznačné dva dominantní rozpory: nukleárnímu, jedině opravdu účinnému vzájemnému odstrašování je vlastní tendence „k nebezpečné stabilitě“, která by mohla paralyzovat jeho vliv na ostatní strategické roviny do té míry, že by riziko a strach z války zmizely — tím by byl mír znovu nebezpečně ohrožen. Růst kapacit druhého úderu (první úder — úder toho, kdo zaútočí první; druhý — odpověď na první úder) prý zmenšuje možnost prvního úderu do té míry, že posiluje tendenci ke stabilitě — první úder přestává být za této situace věrohodný, odstrašování taktéž. Jak eliminovat toto nebezpečí, jak obnovit působnost odstrašování a vyhnout se při tom válce? Jinak řečeno, jak opět nastolit stav nestability?

Autor zkoumá v zásadě tři možná východiska (získat zdrcující převahu nad soupeřem rozvíjením kapacity protisily — *contre-forces*; nebo reagovat hrozbou okamžitého nasazení všech prostředků i za cenu sebezničení; případně, což je třetí možnost, omezit rozsah nukleární války na přijatelnější „lidskou“ míru) a dochází k závěru, že pokud bude růst nezranitelnost prostředků druhého úderu, je nemožné trvale zvrátit bipolárnímu světu vlastní tendenci ke stabilitě metodami vytváření nestability v takto uzavřeném systému. Za této situace „má pro světový mír podstatný význam to, že existuje nejméně jedna velmoc schopná udržovat odstrašovací hodnotu na nukleárním stupni, přičemž je důležité, aby mocnost, která uchovává určitou ofenzivní údernou kapacitu, byla zároveň mírumilovnou mocností. Jenom tak lze udržet stavbu *dissuasion*“ (str. 148). Beaufre považuje za mírumilovnou mocnost USA a přimlouvá se za to, aby se kapacita odstrašování zvyšovala dlouhodobě metodou rozvíjení prostředků prvního úderu. Poněvadž však obranná jaderná kapacita má v současné době dalekosáhlou převahu nad kapacitou útočnou, nukleární odstrašování sice dobře plní svou funkci v rovině jaderné války, ale už ne tak spolehlivě v rovině klasické války, a téměř vůbec ne v rovině studené války. Ta de facto leží mimo dosah jeho působení a usnadňuje oběma

stranám přenést sem těžiště svých akcí. Proto je prý třeba „destabilizovat“ nukleární niveau jeho spojením s niveau klasickým a stabilizovat klasickou rovinu tím, že se spojí s rovinou nukleární. Toho lze dosáhnout eskalací, taktickými atomovými zbraněmi a především rozšířením bilaterálního odstrašování v multilaterální.

Multilaterální svět proti „třetímu světu“

Jelikož bilaterální nukleární systém neutralizuje svou tendencí ke stabilitě odstrašování efekt atomových zbraní a zbavuje tím politiku velmi účinných prostředků síly, vyvstává podle autora potřeba hledat nové, účinnější zdroje odstrašování v multilaterálním jaderném systému. Gen. Beaufre zkoumá zákony a vztahy tohoto systému a dochází k závěrům, které nás v ničem nepřekvapí — vyslovuje se jednoznačně pro další rozšiřování počtu jaderných mocností, sdružených v několika centrech odstrašování na půdě společných aliancí. Formálně ovšem nelze vznést žádné zásadnější námítky proti tvrzení, že multilaterální struktura podstatně zvyšuje riziko z jaderné nestability a vrací tím nukleární rovině potenciál odstrašování. V hodnocení závažnosti důsledků této skutečnosti se však s autorem musíme diametrálně rozjet. Považujeme za absurdní a chybou rovnici: čím více nukleárních mocností, tím lépe pro mír. Gen. Beaufre není však v této otázce věrný své vlastní metodě bádání. Jak jsme už ukázali, ne bez určité dávky vynalézavosti napřed vyvrátil myšlenku světové nadvlády dvou atomových gigantů. Poté se stejnou dávkou fantazie rozvádí svůj projekt multilaterálního světa, ale sotva otevřel dveře, aby do něho vpustil Francii a některé další mocnosti, hned je zase přibouchl před nosem dalších možných uchazečů. Najednou na str. 108 shledává, že by bylo velice nebezpečné, kdyby „každý“ získal přístup k atomovým zbraním. Je prý možné souhlasit, aby jimi disponovaly takové mírumilovné státy jako Švýcarsko, Švédsko, Holandsko, ale je zcela nepřipustné, aby se dostaly i do rukou takových „nerozumných“ mocností, jako je Kuba, SAR, Indonésie atd.

Je nabíledni, že odstrašování má sloužit v první řadě jako nástroj monopolistického kapitálu v boji proti národně osvobozeneckému hnutí, které se rozvíjí v Asii, v Africe a Latinské Americe. Demokratizace atomu? ... ano, ale jenom v rámci uzavřeného bloku států, v němž

odstrašování, jak se dovídáme, působí vsměs blahodárně: omezuje svobodu akcí obou nejsilnějších partnerů, upevňuje vzájemnou soudržnost a solidaritu všech atomových mocností, obnovuje rovnost mezi nimi, zmenšuje pravděpodobnost konfliktů a studené války v jejich zóně za předpokladu, že atomová zbraň zůstane národní součástí sil západní ideologií dobře skloubeného a v otázkách obrany dobře koordinovaného celku. Takto pojímaný systém prý nijak neohrožuje mír. Naopak. Čím větší je hrozba odstrašení, tím pevnější je mír.

Vojenské důsledky odstrašování

Podle jakých zásad postupovat při výstavbě ozbrojených sil? Odpověď na tuto otázku prý nemůže a nesmí být jednoznačná. Neexistuje žádné, jednou provždy dané, předem uměle vykonstruované schéma. Naopak. Autor čerpá poučení z minulosti, aby se vyvaroval omylů příznačných pro převrženec neslavně známé francouzské předválečné doktriny poziciční války. Volí zcela odlišný postup. Doporučuje držet se skutečnosti jako hlavního kritéria, v největší možné míře se přizpůsobit neustálému pohybu a v souladu s tím vytvářet maximálně pružný systém, umožňující reagovat jak na základní možné typy předpokládaných situací, tak i na nikým nepředvídané a nepředvídatelné dílčí odchylky, modifikace, zvraty atd. Přiznává však, že je třeba alespoň v hrubých rysech určit základní typy a charakter možných ozbrojených konfliktů. Dělí je na války „vykonatelné“ (praticable), rozčleněné do čtyř základních kategorií (studená válka bez gerily s dvěma obměnami, studená válka s gerilou, válka „polohorká“ (demi-chaude), klasická omezená válka), a války nepravděpodobné, mezi něž zařazuje všeobecnou nukleární válku s různými obměnami a lokální intenzivní válku, pojímanou jako formu geograficky omezené všeobecné války. Jeho kritéria klasifikace válek jsou vzata z prostorově technických dimenzí, přičemž třídní příčiny válek se buď zastírají, nebo hledají tam, kde nejsou — v revolučním demokratickém a osvobozeneckém hnutí. Na klasifikaci válek po linii totální strategie navazuje třídění, prováděné v rovině obecně vojenské strategie, tj. na operačně taktickém stupni, prodlouženém až k nejnižší položeným článkům pozemní, námořní a vzdušné strategie. Zde jsou dosti podrobně zkoumány hlavní operační faktory s charakteristickými projevy různých typů válek v operačních sférách.

Úvahy o vojenských důsledcích odstrašování shrnuje autor v zásadách organizace a výstavby ozbrojených sil. Stálým posláním ozbrojených sil je: zabránit válce — strategie nukleární; podporovat národní politiku — nepřímá strategie; vyhrát válku — válečná strategie.

Ozbrojené síly musí být náležitě vybaveny jadernou silou pro nukleární odstrašování, konvenční klasickou silou, aby mohly podporovat národní politiku a vést intervenční války, a konečně národní milici k zajišťování obrany ve všech formách. Beaufre se vyjadřuje obrazně, když říká, že Francie potřebuje nejenom techniky a gladiátory, ale i občana, obránce vlasti a přimlouvá se za zavedení miličního systému. Armáda musí zůstat plně národní, hlubokými kořeny srostlá se zemí a jejím životem, osudem i tradicemi.

Politické důsledky odstrašování

V poslední kapitole jsou analyzovány strategické důsledky odstrašování v oblasti přímé i nepřímé strategie s autorovými závěry ve formě předběžného náčrtku plánu světové strategie. Vliv atomových zbraní a odstrašování se podle jeho názorů odráží už dnes v rostoucí vzájemné neutralizaci hlavních nukleárních mocností, což vede k oslabení nebezpečí světového nukleárního konfliktu a ke zlepšení vztahů mezi Východem — Západem, v případě USA a SSSR dokonce ke vzniku vztahů nového typu s možností ovládnout svět formou kondominia. Jaderné zbraně prý znehodnocují nukleární válku, studenou a klasickou válku vytlačují z oblasti nukleární zóny do nenukleární oblasti, tj. do oblasti třetího světa, kde je ring dosud volný a kde se dá taky postaru nezávazně střílet a válčit. Vojenská stabilita v nukleární zóně paralyzuje téměř úplně vliv faktorů trvajících politické nestability, zároveň však prý celkově rozšiřuje svobodu akcí nukleárních mocností, i když jenom v poloze studené a konvenční války.

Aniž zlehčujeme význam jaderných zbraní a vliv rozvoje vojenské techniky na charakter a způsob vedení válek, chápeme jako marxisté tyto změny jako odraz historických přesunů v poměru sil mezi socialismem — imperialismem, ve struktuře světa a v upevňování pozic mírových, revolučních sil a oslabování pozic imperialistické reakce. Není nezajímavé si všimnout, že Beaufrova svěrázná interpretace příčin světových změn vyúsťuje, nezávisle na přání autora, objektivně v do-

poručení přenést těžiště historického zápasu mezi Východem a Západem z území vyspělých států na půdu třetího světa. Když uvažuje o důsledcích odstrašování po linii nepřímé strategie a vypočítává faktory změn, probíhajících v naší epoše (obnovení síly Evropy, která však zůstává vojensky slabší než SSSR, růst váhy supervelmocí USA a SSSR, probuzení třetího světa, rozvoj vysoce produktivní ekonomie dostatku, rozvoj marxistické ideologie, objevení nukleárních zbraní, růst vzájemné závislosti mezi národy a jejich geografické sblížení za pomoci techniky, rozdělení světa na čtyři základny ekonomické zóny) pak co ho nejvíce znepokojuje, je pohyb ve třetím světě. V této souvislosti vyslovuje ve francouzských vládnoucích kruzích všeobecně pocítovanou obavu, že nesplní-li se naděje na jeho hospodářský rozkvět podle evropského vzoru, dojde k hrozivému a gigantickému stěhování národů do průmyslově vyspělých zemí Evropy a Ameriky; v případě, že třetí svět překoná bídu a zaostalost, vyrostou zde nové hospodářsky a vojensky silné státy, které se pokusí barbarsky se zmocnit bohatství civilizovaného světa. Proto je prý potřeba už dnes čelit této hrozbě, připravit se na obranu. Pěstovat vojenské ctnosti, rozvíjet „životní instinkt“ západní civilizace a nebát se tvrdě hájit svou existencí a svobodu, poněvadž, jak učí historie, barbari zničili už nejednu kvetoucí civilizaci, nebyla-li schopna se bránit.

Jako speciální je zkoumán problém Číny. Hlavní nebezpečí pro Západ vyvstává podle autora z možnosti jejího sjednocení s SSSR. To by mělo pro Západ dalekosáhlé strategické následky. Vedlo by ke ztrátě jeho panství a vlivu ve třetím světě. Proto Západ musí udělat vše, aby „nevrhl Čínu zpět do náruče SSSR“ (str. 175). Rozkol mezi těmito socialistickými mocnostmi by mohl už dnes přinést své plody v mírovém urovnání problémů střední Evropy. Splní-li se tato optimistická varianta vývoje, nastoupí Evropa pokojně „cestu k jednotě, které pozbyla v roce 1914“ (str. 193). Nevzdá-li se však Sovětský svaz nadvlády nad svými satelity, prosadí se druhá, ne zcela vyloučená možnost — mohlo by dojít k nepokojům v NDR a v jiných lidově demokratických státech, což může mít za následek konflikt s nepředstavitelnými důsledky. Konečně prý, dostane-li se v SSSR k moci nový Stalin, v NSR nový Hitler, bude obtížné nepřipustit možnost jaderné konfrontace. Gen. Beaufre se osobně přimlouvá za mírové řešení evropských rozporů. Pochopitelně, že nejpřijatelnější se mu zdá strategie, rozpracovaná gaulis-

tickou Francií. Víme, že její podstata záleží v odmítnutí plánu neutralizace střední Evropy, jelikož by to prý vedlo ke sjednocení Německa pod nadvládou SSSR. Beaufrovi se z pochopitelných důvodů nezamlouvá ani hypotetická varianta neutralizace pod patronací sovětsko-amerického nukleárního kondominia, poněvadž nedává záruku uchování národní nezávislosti menších zemí. Autor však připouští obtížnost realizace de Gaulloyve koncepce Evropy volně přidružené k USA.

Není nutné pokračovat ve výčtu dalších tezí Beaufroyvých světové strategie. Jeho úvahy končí shrnutím základních zásad. Zde na první místo staví potřebu co nejširší jednoty národů odchovaných evropskou civilizací v boji proti nebezpečím, která mohou vyvstat ze třetího světa. K tomu, abychom se vyhnuli tomuto nebezpečí, je prý třeba: změnit strukturu Západu, důsledně využívat předností multilaterálního systému, vybudovat Evropskou unii, vyřešit problémy střední Evropy, revidovat NATO, udržet rozkol mezi Čínou a Sovětským svazem, účinně ekonomicky pomáhat rozvojovým zemím a zabránit předčasnému sblížení USA a Sovětského svazu. Autorovy úvahy o strategii odstrašování tedy končí tam, kde skončit musely: v teoretickém zdůvodnění vytváření podmínek vhodných pro expanzi francouzského monopolistického kapitálu v Evropě a v třetím světě — ve zdůvodnění, nutno podotknout, široce koncipovaném a z odborného hlediska v mnohém směru originálním.

JÁN ZVADA

Palme R. Dutt, *Internacional. Očerk istorii komunističeskogo dviženija 1848—1963*. Převod s anglického. Moskva, „Progress“ 1966, 414 str.

Autor, významný představitel mezinárodního dělnického a komunistického hnutí a jeden ze zakládajících členů KS Velké Británie, napsal k stému výročí I. internacionály obsáhlé dílo zpracované na základě bohatého historického materiálu. Sleduje v něm rozvoj hnutí od prvních malých skupin a svazů komunistů až po mocné hnutí, které zvítězilo v zemích obývaných třetinou lidstva.

V kapitole věnované socialistické výstavbě v Sovětském svazu před 2. světovou válkou autor seznamuje s vnitřní situací země, poznamenané kultem Staliny osobnosti. Odhaluje kořeny tragických přehmatů, které stály život tisíců občanů

a byly příčinou dezorganizace vrchního velení Sovětské armády. Autor však zdůrazňuje, že i v nejtěžších dobách porušování socialistické zákonnosti v činnosti nejvyšších orgánů docházelo k dalšímu rozvíjení sovětské demokracie, založené na široké účasti pracujících na řízení státu.

Kniha pokračuje historií 2. světové války včetně Mnichova a „podivné války“ a bojem komunistických stran Velké Británie a Francie proti německému fašismu i domácí reakci. Autor se stručně zmiňuje o rozpuštění Kominterny, která již nevyhovovala novým podmínkám a složitým úkolům, které stály před komunistickými stranami jednotlivých zemí.

Závěrečné kapitoly se zabývají poválečným vývojem v jednotlivých evropských i asijských lidově demokratických zemích, činností Informbyra, jednáním XX. sjezdu KSSS a poradami představitelů komunistických a dělnických stran v Moskvě v r. 1957 a 1960. Podrobný je rozbor „Prohlášení“ z r. 1960 jako posledního autoritativního dokumentu mezinárodního komunistického hnutí.

Na dokreslení vývoje v mezinárodním dělnickém hnutí autor věnuje pozornost také poválečné činnosti sociálních demokratů, rozebírá hlavní body programu Socialistické internacionály, založené v r. 1951 ve Frankfurtu, a charakterizuje činnost dvou největších evropských stran — Labour Party a SPD. Zdůrazňuje potřebu společných akcí dělnické třídy a vítá zárodky spolupráce, jež se ukazují v některých zemích.

V závěru se autor zmiňuje o ideologickém sporu uvnitř komunistického hnutí. Připomíná útoky, které během uplynulých let musel odrazet Sovětský svaz, komunistická strana a vůdci mezinárodního komunistického hnutí ze strany opozice, a vyjadřuje přesvědčení, že komunistické hnutí dokáže překonat současné rozpory.

L. K.

Jürgen Nötzold, *Möglichkeiten und Grenzen des Aussenhandels mit den europäischen Ostblockstaaten*, München, Olzog Verlag 1966, 110 str.

Studie o aktuálních problémech hospodářských vztahů NSR s evropskými socialistickými státy vychází z analýzy současné hospodářské a vnitropolitické situace v jednotlivých evropských socialistických zemích. Na základě této analýzy klade autor otázku, zda je možno v budoucnu počítat s podstatným rozšířením hospodářských styků se zeměmi východ-

ní Evropy, anebo zda faktory jako vzájemné sepětí a integrační snahy zemí východní Evropy v RVHP, těsná spolupráce se SSSR, úzký sortiment exportního zboží, výměna zboží v rámci bilaterálních obchodních smluv, nebo společná obchodní politika členských zemí EHS vůči socialistickým zemím i nadále udrží tyto snahy NSR o hospodářskou spolupráci v poměrně úzkých zemích.

Nutnost rozvoje hospodářských vztahů mezi NSR a socialistickými zeměmi však je zdůrazňována, a to zejména proto, že by se mohly stát základnou pro navázání styků též v oblasti politické. Autor považuje za nutné přiblížit koncepci hospodářských vztahů NSR k evropským socialistickým zemím vnitropolitické a zahraničně politické koncepci těchto zemí tak, aby byla atraktivní pro východní Evropu a přijatelná nejen pro USA a ostatní spojece NSR, ale také pro SSSR.

V kapitolách o jednotlivých evropských socialistických zemích je podrobně zkoumán vývoj jejich zahraničního obchodu s NSR z hlediska objemu, zbožové struktury a atraktivnosti pro západoněmecký trh. Rozbory jsou doplněny řadou statistických tabulek.

Obdobnou problematikou z hlediska socialistických zemí se zabývá publikace vydaná v NDR —

Werner Peukert, *Westdeutschlands Handelsbeziehungen zu den sozialistischen Ländern*, Berlin, Deutsches Institut für Marktforschung 1966, 121 str. „DIM Länderberichte“ č. 3.

Velmi podrobný rozbor vývoje zahraničně obchodních vztahů mezi Východem a Západem a současně koncepcí obchodní a zahraniční politiky NSR vůči socialistickým zemím. Do popředí je kladen význam politického hlediska zájmů západoněmeckých oficiálních, obchodních a průmyslových kruhů o rozšíření zahraničního obchodu mezi NSR a socialistickými zeměmi. Jedním z prvků této modifikované oficiální obchodní politiky NSR je úmysl využít těchto hospodářských styků jako nástroje k prosazování zahraničně politických zájmů Západu, jejichž výsledkem by mělo být narušení vzájemných hospodářských i politických vztahů mezi socialistickými státy.

Další část publikace je věnována organizaci a speciálním problémům západoněmeckého zahraničního obchodu se socialistickými zeměmi z hlediska obchodně politického a podrobné analýze rozsahu, vývoje a struktury západoněmeckého za-

hraničního obchodu s jednotlivými socialistickými zeměmi. V příloze je řada statistických tabulek.

R. O.

Andrew H. Berding, *The Making of Foreign Policy. The USA Survey Series*, Potomac Books, Washington D. C. 1966, 95 str.

V uvedené populární knižnici, která má cizinci formou populárního přístupného výkladu přiblížit principy a systém amerického politického života, vyšlo již několik monografií, které se zabývaly problémem farmářů, vzdělávání, družstevnictví, občanských svobod a černošskou otázkou. V roce 1966 se objevila kniha, která má čtenáři ukázat, „jak se dělá zahraniční politika USA“. Tato publikace chce zřejmě napravit pošramocenou pověst, kterou americká zahraniční politika ve světě má, a ukázat složitosti, jimiž je její formulace ovlivňována, a nástroje, které jí provádějí. I přes tento jasně propagační charakter publikace se v ní čtenář, který se zabývá otázkami americké zahraniční politiky, dozví v souhrnu o historických tradicích a principech, k nimž se tato politika hlásí, o možnostech amerického presidenta spoluurčovat zahraniční politiku, o funkci státního departmentu, státního tajemníka celého aparátu, o úloze dalších departmentů a specializovaných agencí, které z hlediska svého oboru působí v zahraniční politice, o úloze občana a veřejného mínění. Zvláště zajímavá je kapitola o zodpovědnosti Kongresu na úseku zahraniční politiky. Závěr této publikace ukazuje principy a národní zájmy, které jsou „tradičními cíli“ americké zahraniční politiky, ať již jde o „čestný mír“, „svobodu jednotlivce“, „mezinárodní spolupráci“, „respektování práv“, „zásadu změny“ („Američané nikdy nepřijali koncepci jakéhokoli statu quo“ str. 87), „zásadu sebeurčení lidu“ a tzv. „otevřené společnosti“. Když postavíme proti těmto principům historii 200 let existence zahraniční politiky USA, můžeme říci, že v nejbližší podobě byly uvedené principy uplatňovány pouze v dobách americké revoluce a občanské války, kdy USA patřily historicky k nejprogressivnějším silám na světě.

K. K.

Politická žižň v SŠA, Nauka, Moskva 1966, 296 str.

Zajímavá práce věnovaná vnitropolitickým otázkám USA je dílem kolektivu autorů moskevského Ústavu světové eko-

nomiky a mezinárodních vztahů za redakce V. Lana. Problematika je rozdělena do sedmi kapitol, které se zabývají hospodářskými problémy, stavem a činností hlavních buržoazních stran, politikou „ultra“, úlohou odborových centrál v hospodářství a politice země, bojem černošského obyvatelstva za občanské práva a rovnoprávnost, mírovými a pokrokovými silami, které stojí proti vládní politice doma i v zahraničí, především proti agresivním akcím v Dominikánské republice a proti válce ve Vietnamu. Poslední část je věnována rozboru činnosti KS USA v posledních letech a jejím úspěchům v boji s přežívajícími zbytky macCarthyismu, který se stále ještě vlivem nereakčnejších sil snaží udržovat při životě anti-komunismus. Mezi nejlépe propracované kapitoly patří druhá, zabývající se na příkladě voleb roku 1964 systémem amerických politických stran a volebním mechanismem. Jejím autorem je M. Vozčikov. Závěry celé práce přibližují čtenáři současný vnitropolitický vývoj USA rozбором návrhu nového programu Komunistické strany USA, který byl v březnu 1966 předložen jednání XVIII. sjezdu KS USA.

K. K.

Werner Allemeyer, *Christliche Demokratie in Europa und Lateinamerika*. Geschichte, Strukture, Programme. Bonn, Eichholz-Verlag, GmbH 1964, 485 str.

Na politické mapě poválečné Evropy se objevila nová síla — křesťanskodemokratické strany, které zachovávají kapitalismus, ale hlásají široký program sociálního zákonodárství. Zvlášť významnou úlohu začaly hrát v katolických zemích západní Evropy a ovšem i v protestantské NSR. Nábožensko-politické doktríny těchto stran našly v posledních letech živnou půdu též v řadě zemí Latinské Ameriky.

Na popud Křesťanskodemokratického studijního a dokumentačního střediska v Římě a za dokumentačního přispění Politického, hospodářského a sociálního studijního střediska (CEPESS) v Bruselu vydala Eichholzova politická akademie ve Wesselingu nový sborník materiálů. Na přehled základních principů politického řádu z hlediska křesťanského navazují historické studie o začátcích křesťanskodemokratického hnutí ve Francii, Belgii, Holandsku, Itálii, Švýcarsku, Německu a Rakousku. Poválečný vývoj těchto stran je doplněn tabulkami s přehledy voleb, vlád a zastoupení politických stran. Autor považoval za nutné zdůraznit odpor stoupců křesťanskodemokratických stran

proti nacismu, a to jak v obsazených zemích západní i východní Evropy, tak v samotném Německu.

Autorovo „široké“ zeměpisné pojetí umožnilo v kapitole věnované křesťanskodemokratickým stranám střední Evropy shromáždit poznámky a informace k vývoji těchto stran nejen v ČSR, Maďarsku a Polsku, ale i Litvy, Lotyšska a Jugoslávie. Jediným důvodem pro toto spojení je skutečnost, že političtí předáci uvedených stran založili na Západě v létě 1950 Svaz křesťanských demokratů střední Evropy (UCDEC).

Informace o vývoji křesťanskodemokratických stran v Latinské Americe a struktuře křesťanskodemokratických politických a odborových organizací uzavírají vlastní studijní část publikací. Výběrová bibliografie přináší především německé, několik francouzských a anglických titulů poválečné knižní literatury ke sledované otázce.

Těžšíste knihy však tvoří studijně dokumentační část, v níž jsou uveřejněny poválečné programy všech západoevropských křesťanskodemokratických stran.

Sp

Karl Schmid, *Europa zwischen Ideologie und Wirklichkeit*. ARTEMIS Verlag Zürich und Stuttgart, 1966, 192 str.

Autor si klade za úkol prozkoumat psychologické aspekty západoevropské integrace. Nechce popisovat vývoj integrace od r. 1946, kdy k ní dal první popud W. Churchill ve svém projevu v Curychu (19. 9. 1946), ale zkoumá názory různých vrstev a generací na vytvoření integrace, její racionální opodstatnění, hlavní znaky dvoutisíciletého myšlenkového vývoje v Evropě, co je z tohoto vývoje evropským národům společné a co je navzájem odlišuje. Na základě rozboru evropského myšlení zkoumá přístup jednotlivých národů k integraci; zajímá ho myšlení národů — jako německy píšícímu autorovi mu jde především o vývoj v Německu — a jaké byly historické podmínky, které toto myšlení ovlivnily. Podle autora je způsob myšlení národů nejdůležitější složkou k utvoření skutečně plodné, dlouhotrvající a mírové integrace. Nebylo by proto podle jeho názoru dobré vyhlásit integraci jako ideologii, aby byla přijímána jako určitý fakt, ale je nutno k ní národy vychovat.

Pro ilustraci uvádím některé názory mladé generace a ekonomů uvedené v knize a autorův komentář:

Dnešní mladá generace (nar. 1935—1945) chápe integraci jako přirozený vý-

voj. Tito lidé, kteří znají válku jen z vyprávění, považují za absurdní, že by šli bojovat například Italoové proti Francouzům. Příklad jim zbytečná rivalita malých evropských států, považují racionální spolupráci za lepší a ohromuje je příklad SSSR a USA a jejich výrobní statistiky. Je pravda, že nebyvalé hospodářské úsilí odsunuje do pozadí evropské antagonismy. Pro mladou generaci jsou národy přibližně stejně myslící, technicky účelné a funkčně nutné formy. Pojem dějiny, národ jsou pro ně pojmy jen tehdy, je-li v nich funkční smysl. Pro tento způsob myšlení, které nezná žádné tabu, se stává po staletí trvajícím rozdělení Evropy iracionální. Tento názor sdílějí i ekonomové. Autor s nimi docela nesouhlasí. Vyzdvihuje sice fakt, že to, co nepřineslo Evropě náboženství, filosofie a etika, přináší Evropské ekonomika, tj. zbavuje ji válek a přináší hmotné výhody. Poukazuje však na význam dějin pro mírovou integraci. Zkoumá názory historiků, které jsou snad příliš pesimistické proti názorům ostatní humanitní inteligence. Analyzuje podrobně dílo Paula Valéryho *La Crise de l'Esprit*. Dochází k závěru, že každý národ, má-li se stát dobrým členem integrace, se musí vypořádat s historií, tzn. překonat staré křivdy a nenávisti. Přes společné znaky se evropské národy různí svou kulturou, řečí a životním stylem. Tato různorodost by se měla zachovat a neměla by být obětována amerikanizací. Podle autora je třeba, aby národy dospěly k federativnímu myšlení. Toho lze dosáhnout jen výchovou a zde klade autor důraz na úlohu inteligence. Píše: „O začátku federativního myšlení budeme moci mluvit tehdy, až mladý Němec nebo mladý Francouz nebo Ital bude myslit takto: národy žijící vedle nás jsou národy podobné, ale ne stejné; mají však stejné právo na svou svéráznost.“

Kniha vyšla jako 4. svazek v řadě „Europa una“, vydávané od r. 1964 nakladatelem Gianfranco Ferro v Miláně.

E. K.

Werner Rings, *Advokaten des Feindes. Das Abenteuer der politischen Neutralität*. Düsseldorf, Econ-Verlag 1966, 207 str.

Publikaci byla ponechána původní forma rozhovorů novináře s pamětníky líčených událostí, jak byla použita pro scénář televizního filmu pro švýcarskou televizi. Jejím obsahem je činnost švýcarských občanů, kteří za druhé světové války zastupovali nepřátelské země v zemích jejich protivníků, nebo v zemích válčících mocností pracovali z pověření Mezinárodního Červeného kříže.

Švýcarsko v minulé světové válce získalo zvláštní postavení a jeho význam neúměrný jeho mocenským prostředkům vyplývá z potřeby válčících stran, aby i přes vystupňované válečné akce mohly hájit elementární zájmy občanů, kteří uvázli v nepřátelském zázemí nebo upadli do rukou nepřítele. Postupně Švýcarsko takto převzalo zastupování v 56 hlavních městech válčících mocností a jeho diplomaté pracovali na 216 zastupitelských úřadech (včetně konsulátů a různých misí). Ve službách Mezinárodního Červeného kříže, který je švýcarskou organizací vedenou jediné občany neutrálního Švýcarska, bylo až 137 švýcarských pracovníků s rozsáhlou paletou činností zaměřené ke zmírňování následků války.

Knihy vznikla podle autora proto, že výsledky činnosti širokého okruhu aktivních účastníků zůstávaly úředním tajemstvím, nemohly být publikovány a postupně upadaly v zapomenutí, aniž bylo dostatečně oceněno švýcarské úsilí o zmírňování bezprostředních následků válečných operací. Obsah tvoří dílčí mimořádně zajímavé údaje a postřehy, které přibližují nedávne události v mnohdy naprosto neočekávaných souvislostech a ukazují techniku práce „advokátů nepřítelů“ vybavených diplomatickou imunitou, nebo i bez ní. Jde o faktografický výběr bez pokusu o hodnocení, takže výhrady mohou plynout i z neúplnosti obrazu. Uváděná fakta však dokládají přednostní péči o prominentní osoby obou stran především západní fronty; podstatně méně pozornosti bylo věnováno prostým občanům státu, jehož zájmy byly hájeny, a téměř naprosto byly ignorovány osudy na jedné straně sovětských a na druhé straně japonských občanů pod záminkou, že tyto země nepodepsaly ženevskou konvenci. Postavení sovětských občanů v třetí říši však bylo dostatečně známé.

Publikace je zajímavá a přes vzdálenost dění vysoce aktuální. Autor je švýcarský novinář a spisovatel, činný řadu let v zahraničí jako dopisovatel švýcarského tisku. L. K.

Tom Little, *High Dam at Aswan*. New York, The John Day Company 1965, 242 str., ilustrováno.

V sedmnácti kapitolách, rozdělených do čtyř částí: Prorocství a politika, Práce

se daří, Odsouzená země, Začátek konce, se rozvíjí před námi historie budování faraónského díla novověku — Asuánské přehrady. Dílo, které bude dokončeno nejpozději v r. 1968, nepochybně patří mezi největší díla lidstva, a doposud o něm neexistuje tak důkladná práce jako Littlova

Tom Little je specialista na problematiku západní Asie a po pětadvaceti let korespondentem (nyní ve vedoucí funkci) Mid-East Ltd Odtud jeho nesporná informovanost, vybroušenost stylu a fakticita projevu, to vše zarámované do pohledu sarkastického Brita, který přece jen nerad připouští schopnost felahů nadchnutých národní revolucí vybudovat tak mohutné dílo. Jako zpravodaj politické instituce je si autor plně vědom i skutečnosti, že výstavba Asuánu není pouze záležitostí stavbařů. Velmi dobře je mu známa jeho úloha v Násirově politice a navazující mezinárodní souvislosti. Právě tento politický kontext se mu zřejmě psal nejhůře. Například Chruščovova návštěva SAR u příležitosti dokončení první etapy výstavby je pro něho přímo hmatatelně (kromě suezského dobrodružství, dohody s Chartúmem atd.) černým Petrem, se kterým si neví rady. Konflikt mezi skutečností a zbožným přáním neřeší sice tím, že fakta překrucuje, avšak taktně zamlčuje anebo zveličuje chyby těch, kdo prohráli, a bagatelizuje ty, kteří se prosadili. Nicméně i tyto pasáže přinášejí řadu cenných informací jinak dosti opomíjených.

Evidentní snahu pojednávat o politických kontextech jakoby mimochodem vyvažuje autor rozsáhlými exkurzemi do historie celého projektu (britské první stupeň přehrady nevyjímaje) s velmi podrobnými expertizami. Značná část publikace je rovněž věnována akcím podnikaným celým kulturním světem na záchranu starověkých památek, a což je pozoruhodné, i rozboru pracovní morálky a pracovních metodám egyptských dělníků a sovětských či jiných inženýrů. Zde se ukazuje, že autor nezapršel žurnalistu. Je vtipný, oplývá překvapujícími postřehy a při líčení drsně kruté přírody je poetický.

Dílo je doplněno výborně orientujícím věcným a jmenným rejstříkem a řadou fotografií.

Str.